

економічний ун-т/ А. М. Поддєрьогін (кер. кол. авт. і наук. ред.). — К.: КНЕУ, 2005. — с. 228—245.

6. Звільнення КП КГ «Харківкомуночиствод» від сплати податку на землю ЖКГ [Електрон. ресурс]. — Режим доступу://www.city.kharkov.ua

7. Особливості руху грошових коштів [Електрон. ресурс]. — Режим доступу:

// www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/En/
O_FN/2007_4_2/zbirnik_O_FN_4has_2_43.pdf

8. Статистичні дані про динаміку дебіторської та кредиторської заборгованостей підприємств ЖКГ [Електрон. ресурс]. — Режим доступу://www.minjkg.gov.ua

Стаття подана до редакції 10.10.2011

УДК 332.1:336.563

Н. М. Бугаєнко, зав. науково-методичного відділу,
Центр комплексних досліджень
з питань антимонопольної політики

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ НА РЕГІОНАЛЬНІ ЦІЛІ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

АНОТАЦІЯ. У статті висвітлено відмінності між регіональною державною допомогою на інвестиційні та поточні цілі розвитку з точки зору впливу на конкурентне середовище. На основі європейської практики розкрито основні критерії регулювання регіональної допомоги в ринкових умовах. Обґрунтовано необхідність запровадження в Україні високої інтенсивності регіональної державної допомоги з метою підвищення національної конкурентоспроможності.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: державна допомога, інтенсивність, вирівнювання регіонів, спотворення конкурентного середовища, конкурентоспроможність.

АННОТАЦИЯ. В статье освещены отличия между региональной государственной помощью на инвестиционные и текущие цели развития с точки зрения влияния на конкурентную среду. На основе европейской практики раскрыты основные критерии регулирования региональной помощи в рыночных условиях. Обоснована необходимость применения в Украине высокой интенсивности региональной государственной помощи с целью повышения национальной конкурентоспособности.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: государственная помощь, интенсивность, выравнивание регионов, искажение конкурентной среды, конкурентоспособность.

ANNOTATION: The article highlights the differences between the regional state aid for investment and current development in terms of impact on the competitive environment. Based on European practices the main criteria for control of regional aid in market conditions are present. The necessity of application to Ukraine of high-intensity regional state aid in order to enhance national competitiveness is justified.

KEY WORDS: state aid, intensity, aligning regions, distortion of competitive environment, competitiveness.

Постановка проблеми. Вітчизняна система державної допомоги наразі зазнає всебічного реформування. Під заходами державної допомоги ми розуміємо селективну урядову підтримку з використанням бюджетних ресурсів, яка може спричинити зміни на відповідному товарному ринку: утворення необґрунтованої економічної переваги в одержувача, викривлення умов торгівлі та спотворення конкуренції. Тому, як свідчить світовий досвід, надання підтримки має бути лише в такому обсязі, який є необхідним і пропорційним цілі, що планується досягти. Саме за таких умов закладається механізм, який би дозволив порівнювати здобутки та реалії соціально-економічного життя із встановленими урядом пріоритетами розвитку країни. Регіональній допомозі належить особлива роль у досягненні сталого розвитку національної економіки. Головною метою запровадження таких заходів є досягнення збалансованого розвитку через ефективне використання потенціалу регіонів, формування середнього класу, комплексного розв'язання проблем охорони довкілля тощо. Тому зазначена урядова діяльність отримала назву — політика єдності або соціального гуртування. Побудова ефективної національної системи контролю за державною допомогою, яка б забезпечувала оптимальний фінансовий та стимулюючий ефект і відповідала реаліям сьогодення, вимагає, зокрема, поглибленого аналізу результативності заходів регіонального вирівнювання.

Аналіз останніх публікацій. Дослідженню адекватності національної системи державної допомоги європейським нормам присвячено роботи таких фахівців, як Ю. Кравченко, Н. Красновська, Л. Ляшенко та ін. На прикладі країн-членів ЄС останньої хвилі приєднання автори, зокрема, розкривають передумови модифікації закордонного досвіду для вітчизняної економіки. Розробки таких учених, як Д. Полозенко, Ю. Кіндзерський, Д. Черников та ін. стосуються аналізу внеску програм регіональної державної допомоги в підвищення національної конкурентоспроможності. В той же час питання вироблення єдиного підходу до застосування заходів регіональної допомоги залишаються недостатньо розкритими.

Метою статті є аналіз дієвості політики регіонального вирівнювання в Україні. Узагальнивши європейський досвід у зазначеній сфері розкрити умови оптимізації регіональної допомоги в контексті недопущення спотворення національного конкурентного середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. На вагомість політики регіонального розвитку для країн світу вказують численні групи винятків із загального правила заборони державної допомоги. Така підтримка стосується перш за все регіонів із надзвичайно низьким рівнем життя, високим рівнем безробіття; виконання регіональних проектів, що відповідають загальнонаціональним інтересам; сприяння певним видам економічної діяльності тощо. Слід зазначити, що результативність та ефективність регіональної політики залежить як від достатності бюджетних ресурсів, так і від наявності у регіонів-реципієнтів власної стратегії розвитку, чіткого уявлення про свої конкурентні переваги. Саме призначення заходів регіональної допомоги є тим критерієм, що дозволяє оцінити ступінь їх оптимізації та не допустити спотворення національного конкурентного середовища [10]. *Регіональна інвестиційна* допомога — це допомога, що надається для початкових інвестиційних проектів (наприклад, заснування нової установи; розширення асортименту продукції; фундаментальної зміни у виробничому процесі суб'єкта господарювання). З метою гарантування рівних «правил гри» та недопущення викривлення правил конкуренції має бути встановлено поріг інвестиційної допомоги великим компаніям, оскільки, чим більший проект, тим більший вплив він чинитиме на конкуренцію [8, с. 262]. Перевірка того, що інвестиційна допомога забезпечує реальний та тривалий внесок у регіональний розвиток, може бути здійснена шляхом висування державою обов'язкових для виконання вимог одержувачу щодо утримання ним інвестиції протягом певного періоду (наприклад, збереження робочих місць, продовження економічної діяльності упродовж кількох років після завершення урядового субсидування тощо). *Регіональна поточна* допомога спрямована на зменшення поточних витрат суб'єктів господарювання, чинить істотний руйнуючий вплив на конкуренцію. Така допомога, по суті, часто зводиться до збереження неефективних підприємств, тобто не пов'язана з конкретною стратегічною метою розвитку та не привносить у функціонування одержувача тривалого стимулюючого ефекту. Незважаючи на це зазначена підтримка все ж використовується, врахо-

вучи специфічність природи перешкод регіонального розвитку, які необхідно долати: віддаленість, ізольованість, несприятливий клімат і топографія, економічна залежність від декількох видів продукції тощо. Слід зазначити, що через високий ризик порушити умови конкуренції, існують сфери, де поточна допомога апіорі заборонена (наприклад, фінансовий сектор, розвиток експорту). Разом з тим у міжнародній практиці передбачено послаблення правила заборони для такого виду підтримки для найменш заселених регіонів. Зазначені заходи генерують різний внесок у досягнення ефективної політики єдності, а тому повинні відрізнятися ступенем регулювання та жорсткістю контролю за їх реалізацією.

Фінансування заходів державної допомоги на регіональний розвиток за рахунок коштів державного бюджету в Україні наведено у табл. 1 [2—4; 6].

Таблиця 1

**ВИДАТКИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ
НА ПІДТРИМКУ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ПРОТЯГОМ 2007—2010 рр., млн грн**

Показник	Роки			
	2007	2008	2009	2010
Обсяг трансфертів	45798,9	59203,4	62180,1	78182,6
Дотації вирівнювання	23306,4	28810,4	36058,5	43640,4
Субвенції	21348,6	30393,0	26121,6	33543

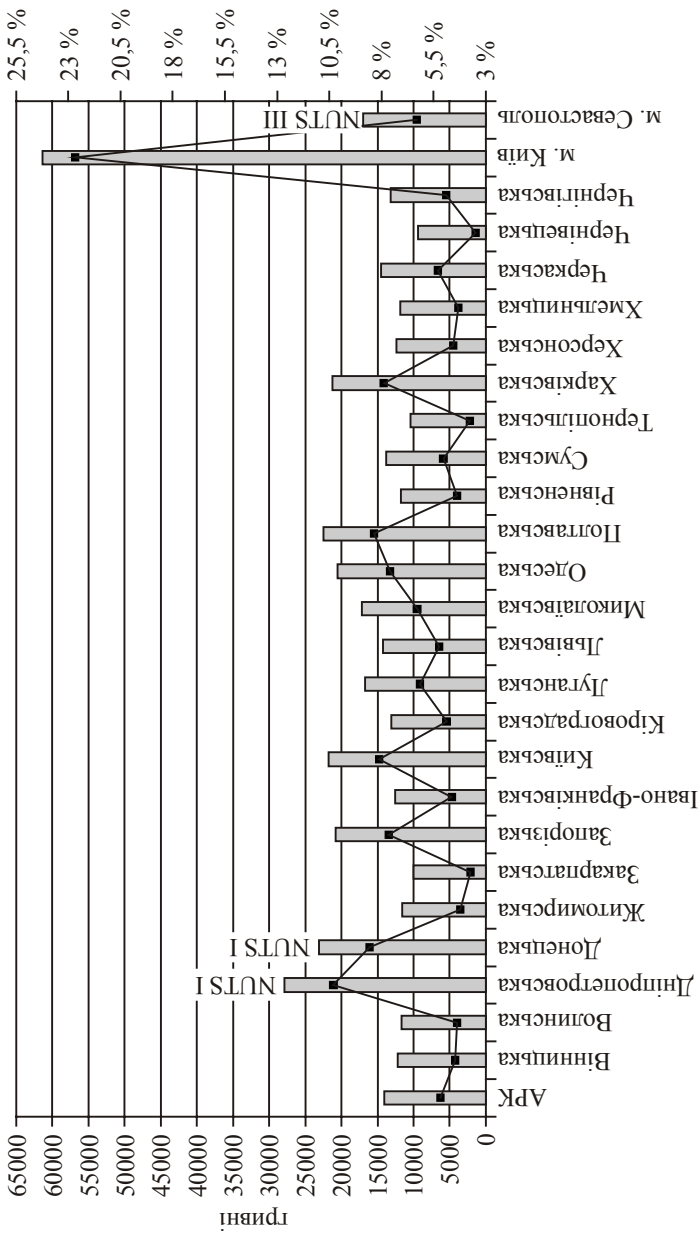
Об'єм трансфертів в останні три роки збільшувався проти рівня попереднього року, відповідно, на 29,3 %, 5,0 і 25,1 %. Така ж тенденція спостерігається для дотацій вирівнювання: зростали проти рівня попереднього року на 23,6 %, 25,2 і 21,0 %. Зауважимо, що відповідно до ч. 1 п. 48 ст. 2 Бюджетного кодексу України [1] тільки субвенція визначена як міжбюджетний трансферт для використання на певну мету в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про надання субвенції. Всі інші видатки, зазначені в табл. 1, надаються без відповідних рішень. Згідно з щорічною звітністю органів державної влади вирівнювання фінансової забезпеченості регіонів, в основному, зводилось до тимчасового вирішення поточних проблем: виплати заборгованості по заробітній платі, ліквідації наслідків техногенних аварій, стихійних лих тощо. Наведені дані свідчать, що в країні не створено ді-

свого механізму регіонального вирівнювання. Таке поточне становище потребує якісно нових підходів до запровадження регіональної допомоги, яка має бути спрямована на подолання тих перешкод розвитку конкретного регіону, які об'єктивно не можуть бути ним вирішені самостійно.

На разі, однією із загроз національній конкурентоспроможності залишається можливість суттєвого спотворення конкурентного середовища, тому що виділені обсяги державної допомоги, накопичуючись, також здатні продукувати істотні «штучні» переваги одержувачів. Саме тому надання та використання регіональної підтримки має підпорядковуватись об'єктивно визначеним чинникам та критеріям. У міжнародній практиці прийнято використовувати, зокрема, такі показники: обмеження частки дослідженої сукупності населення, яка є достатньою для охоплення найбільш розвинених регіонів (у рамках ЄС-27 встановлена межа у 45,5 % від населення Спільноти); рівні дозволеної регіональної державної допомоги (в Україні показники не встановлені). Так, один з основних критеріїв, що застосовуються Європейською Комісією при встановленні сумісності національної регіональної допомоги зі спільним ринком, полягає у тому, що рівень ВВП на душу населення в регіоні, який є географічною одиницею рівня NUTS II², має бути меншим 75 % від середнього для ЄС-27 [10, 4]. Як видно з рис. 1, в Україні у 2009 році діапазон валового регіонального продукту (ВРП) на душу населення склав від 3,43 % до 22,61 % відповідного середнього значення для ЄС-27.

Наведені нами дані свідчать про зменшення значення вказаного показника порівняно з даними 2007 р., які знаходились у діапазоні від 4,5 % до 30,6 % середнього значення для ЄС [5; 7]. Таким чином, майже вся територія України відповідає вищезазначеному критерію, тому, у випадку набуття членства в ЄС, до національних програм допомоги повинна застосовуватись максимально допустима інтенсивність допомоги. Разом з тим, потребуватиме врегулювання питання щодо виокремлення територій, які б відповідали критерію NUTS II у Донецькій і Дніпропетровській областях та м. Севастополь.

² NUTS — загальна класифікація територіальних одиниць, що використовується Євростатом у якості основи соціально-економічного аналізу регіонів [9].

Адміністративно-територіальні одиниці України

■ ВРП / особу — ВРП / особу як % від середнього ВВП для ЄС – 27

Рис. 1. Розподіл обсягу валового регіонального продукту за адміністративно-територіальними одиницями України у 2009 р.

*Примітки: На рисунку позначені адміністративно-територіальні одиниці, які не відповідають рівню NUTS II.

Висновки та перспективні напрями дослідження. Заходи державної допомоги на регіональні цілі мають бути адекватними стратегії соціального розвитку країни та характеризуватись низхідною тенденцією, що не кореспондується з вітчизняною практикою. Більше того, згідно з сучасним європейським досвідом всі регіони України потребують максимально допустимого рівня такої підтримки. В умовах наявної значної диференціації регіонів реалізація політики економічного вирівнювання значно ускладнюється. При цьому вона не може бути універсальною, а, навпаки, повинна бути диференційованою та спрямовуватись не лише на вирішення поточних проблем регіону, але й на посилення його конкурентних переваг та внеску у вирішення пріоритетних завдань національного розвитку. Крім того, державна допомога повинна надаватись залежно від кількості населення регіону та соціально-економічної ситуації в ньому. Території, які визнані істотно менш розвиненими проти середнього рівня країни, мають бути чітко обмеженими, а підтримка — географічно концентрованою в межах законодавчо встановленої інтенсивності допомоги. Встановлення реальних обсягів підтримки в залежності від щільності населення конкретного регіону, наявних та резервів розвитку потенційних конкурентних переваг, його внеску у загальнонаціональний розвиток, а також уточнення на цій основі методологічних засад її регулювання (зокрема, інтенсивності, валового дотаційного еквіваленту) можуть бути предметом подальших наукових досліджень.

Література

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.10 №2456-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України — Режим доступу до док. : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=2456-17>.
2. Висновки щодо виконання Державного бюджету України за 2007 рік. [Електронний ресурс] / Департамент з питань фінансової та бюджетної політики Рахункової палати України. — 2008. — Режим доступу до док. : <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16724385>.
3. Інформація Міністерства фінансів України щодо виконання державного бюджету у 2009 році [Електронний ресурс] / Аналітичний огляд. — 2010. — Режим доступу до док. : http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=244334.
4. Інформація щодо виконання Державного бюджету України за 2009 рік. [Електронний ресурс] / Департамент з питань бюджетної політики Рахункової палати України. — 2010. — Режим доступу до док. : <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16724385>.

6. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] / Статистична інформація. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

7. Пояснювальна записка до звіту про виконання Державного бюджету України за 2009 рік [Електронний ресурс] / Міністерство фінансів України. — 2010. Режим доступу до док. :

http://minfin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=276024.

8. Черников Д. О. Державна допомога і розвиток регіонів : класифікація адміністративно — територіальних одиниць з метою визначення інтенсивності допомоги / Д. О. Черников // Конкуренція. — 2010. — № 3 (38). — С. 46—51.

9. Nicolaidis P. State aid policy in the European Community: principles and practice. Second edition / P. Nicolaidis, M. Kekelekis, M. Kleis. — Kluwer Law International, 2008. — 316 p.

10. NUTS — Nomenclature of territorial units for statistics [Електронний ресурс] / Eurostat — Режим доступу до док. :

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/nuts_nomenclature/introduction

11. State aid: Commission adopts new regional aid guidelines for 2007—2013 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Європейської Комісії. — 2005. — Режим доступу до док. :

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/05/1653&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>.

Стаття подано до редакції 20.10.2011

УДК 332.142.4

Безуглий І. В., старш. викл. ЧДІЕУ

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

АНОТАЦІЯ. Розкрито особливості формування стратегії регіонального рекреаційно-туристичного природокористування. Викладено етапи сценарного прогнозування розвитку соціально-економічних та еколого-економічних процесів у рекреаційно-туристичній сфері.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: рекреаційно-туристичне природокористування, регіональна стратегія розвитку.

АННОТАЦИЯ. Раскрыты особенности формирования стратегии регионального рекреационно-туристического природопользования. Изложены этапы сценарного прогнозирования развития социально-экономических процессов в рекреационно-туристической сфере.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: рекреационно-туристическое природопользование, региональная стратегия развития.